

Visioner for forskningsbiblioteker

Et forsknings- og uddannelsesperspektiv

Af Birger Hjørland

Abstract

Artiklen analyserer de udfordringer, som den digitale udvikling stiller forskningsbibliotekerne overfor. Den betragter kort forskningsbibliotekernes kernefunktioner, der i lyset af digitalisering ikke længere kan isoleres fra forlagsfunktioner og visse andre typer af formidlingsfunktioner. Visionen i denne artikel er ikke biblioteket som et fysisk sted, men løsning af informationsopgaver i relation til videnskabelig kommunikation og formidling, herunder undervisning i informationssøgning (dvs. etablering af "information literacy" hos brugerne) og etablering af metadata, der gør en forskel. Biblioteksvæsnets organisation må gentænkes, og modeller a la KVINFO eller det tyske Zentrum für Psychologische Information und Dokumentation (ZPID) ses som mulige fremtidsmodeller. Artiklen belyser, hvordan problemstillinger og fremtidige kvalifikationer må udvikles med udgangspunkt i videnskabsstudier.

Birger Hjørland er professor ved Danmarks Biblioteksskole, bh@db.dk

Indledning

Forskningsbiblioteker er (som i øvrigt rigtig mange andre vidensformidlende institutioner, fx forlag, kommercielle encyklopædier og andre typer af referenceværker) under voldsomt pres for fornyelse for ikke at sige re-definition af deres basale funktioner (se fx Cotta-Schönberg, 2009; Bawden, 2007 og Finnemann, 2007). Specielt for en forsknings- og uddannelsesinstitution som Danmarks Biblioteksskole – men også for bibliotekerne selv – synes det ekstremt vigtigt at have en kontinuerlig dialog om følgende fire punkter:

- Analyse af udfordringernes natur
- Visioner for at tackle udfordringerne, herunder:
- Behovet for at udvikle politikker og planer for BDI (Biblioteks-, Dokumentations- og Informationsområdet)
- Behovet for forskning og undervisning

Det at forholde sig seriøst til disse grundlæggende spørgsmål forudsætter viden. Man kan fx ikke svare på om Google vil overflødiggøre alle andre former for vidensorganiserende systemer, med mindre man har en viden om, hvad Google kan – og specielt hvad den ikke kan. Da forskningen og teknologien (herunder Google) hele tiden udvikler sig, kræver dette ikke blot kendskab til den eksisterende teknologis formåen, men også dybere teoretisk viden, der inkluderer fx sprog, viden, videnskab, kommunikation og dokumenter. Uden sådan viden kan man ikke have en velunderbygget forståelse for, hvad der er realistiske

udviklingstrends – og dermed for behovet for udviklingsstrategier. Det at have eksperter, der kender til søgemaskinernes funktioner og begrænsninger, vil være en væsentlig ting at sætse på i relation til alle typer af faglige miljøer. Denne vurdering er betinget af den teoretiske forudsætning, at ingen søgemaskine er optimal for alle søgeopgaver (en forudsætning, der kan være mere eller mindre velbegrundet i forskellige domæner).

Hvilken slags eksperter, der er behov for, er imidlertid ikke noget ”givet”, men noget, der hænger sammen med teoretiske perspektiver på de opgaver, der skal løses (af maskiner og mennesker). Forskellige tekniske, humanistiske og samfundsvidenskabelige perspektiver supplerer hinanden, men kan også konkurrere imod hinanden og udelukke hinanden (fx kan former for teknologisk reduktionisme udelukke humanistiske og samfundsvidenskabelige perspektiver). Dette har noget med faglige ”paradigmer” at gøre. Denne artikel argumenterer for ekspertise baseret på videnskabsstudier som noget centralt og dermed på et bestemt fagligt perspektiv.

Den teknologiske udvikling kan overvurderes, den kan undervurderes og den overvurderes på nogle punkter og undervurderes på andre. I øvrigt er det ikke kun et spørgsmål om at *vurdere* udviklingen, men også at *præge* udviklingen gennem dannelse af visioner for hvilken udvikling, der er ønskværdig, og så sammen med andre at arbejde for at udviklingen går i den ønskede retning. Som Michael Cotta-Schönberg (MCS) sagde i sit indlæg:

”Så her synes jeg, at vi fra biblioteksside skal slå for at være der og for at forme fremtiden, og ikke bare underkaste os den.” (Cotta-Schönberg, 2009, side).

Man kan næppe overvurdere væsentligheden af de spørgsmål, der her er på spil. Selvom det lyder som fortærskede flokkel, så er begreber som fri adgang til information, demokrati, nyskabende forskning og udvikling af kritisk tænkning på spil, når det gælder spørgsmål om, hvordan samfundet forvalter sine videnressourcer.

Et indledende signalement af udfordringerne

Vi kan tage udgangspunkt i en leder af David Bawden i forskningstidsskriftet *Journal of Documenta-*

tion i 2007. Bawden diskuterer dommedagsprofetier, der går ud på, at biblioteksfaget er overflødig i det digitale samfund. Han opregner følgende 13 trusler imod faget:

1. Den voksende betydning af Google og Google-lignende søgeredskaber til et punkt, hvor deres brug opfattes som synonymt med det at finde information;
2. Den potentielle fremkomst (omsider) af en rigtig brugbar e-bogs-teknologi, der kan begynde at gøre hastigt indhug i brugen af trykte bøger, med alle de implikationer dette vil få for biblioteker;
3. De store digitaliseringsprojekter bl.a. hos Google og Microsoft, der synes at bringe den trykløse verden indenfor rækkevidde.
4. Den voksende tro på at metadata er noget, du bruger, hvis du ikke har en søgemaskine, der er god nok;
5. Større og større udbredelse af folksonomier som et brugbart alternativ til taksonomi;
6. Troen på “the wisdom of crowds” snarere end på eksperter visdom i relation til vejledning i brug af viden og information;
7. Ophøret med troen på biblioteksrummet som et isoleret område med kvalitetsinformation efterhånden som bibliotekskataloger åbner sig til søgemaskiner og samtidig importerer webmateriale;
8. Enthusiasmen for “social computing” og den sociale konstruktion af informationsmiljøer, det være sig gennem blogs og wikis, eller gennem MySpace og YouTube;
9. Introduktionen af massedeltagelse i virtuelle informationsmiljøer, der i stigende grad nedbryder grænserne mellem det reelle og det virtuelle (Reuters har et kontor i Second Life) [det har nogle danske biblioteker også];
10. Den voksende fremvækst af mobile og allestedsnærværende informationsadgange;
11. Erstatningen af akademiske biblioteker med informationsadgang via elektroniske læringsmiljøer og fra webben;
12. Det sandsynlige sammenbrud i den nuværende forståelse af intellektuel ejendomsret, efterhånden som Internettet muliggør den fri deling af snart sagt alle produkter, der stammer fra kreativ tankevirksomhed;
13. Den nye rolle for folkebiblioteker som lokale kulturcentre i hvilke bøger og informationsadgang opfattes som et mere og mere marginaliseret aspekt.

Der skal ikke her gives en fyldig diskussion af disse punkter, men nogle hovedlinjer skal trækkes op. Vi ser bort fra punkt 13, da denne artikel fokuserer på forskningsbiblioteker, og punkt 7 siger vel blot, at den potentielle værdiberigende beskrivelse, som bibliotekerne måtte kunne udføre, bliver integreret i en større informationsøkologi, hvilket vel snarere er en fordel end en ulempe? Punkt 12 vedrører copyrighten, og kan især have konsekvenser for bibliotekers konkurrence med forlag - og for hele spørgsmålet om open access med de deraf følgende konsekvenser og muligheder for forskningsbibliotekerne.

Punkterne 2, 3, 10 og 11 udgør vel kun en bekræftelse af Cotta-Schönbergs (2009) vurdering: At fremtiden (om ikke allerede nutiden) er digital, og at vi må gentænke forskningsbibliotekernes funktioner fra dette perspektiv. De digitale medier tillader fysisk adgang til ethvert dokument når som helst og hvor som helst. Det gælder naturligvis også bibliografier, kataloger og ordningssystemer, hvorfor der ikke længere er behov for, at flere biblioteker beskriver dokumenter på samme måde.

Punkterne 1, 4, 5, 6, 8 og 9 vedrører de traditionelle ”kerneområder” dokument- og informationssøgning (samt organisering af viden og dokumenter med henblik på søgning). Disse områder anfægtes umiddelbart af digitaliseringen (den bedst ordnede indgang til dokumenter om et givet emne er kun et klik væk, den bedste søgemaskine er kun et klik væk, bibliotekernes organisering konkurrerer med bl.a. forlagenes organisering og med de nye ”sociale teknologier”).

Men selvom mange af de nye teknologier har vist sig yderst effektive til nogle formål, er det langt fra givet, at de er hensigtsmæssige til alle formål og til alle typer af spørgsmål. Forskning i organisering og genfindning af information fortsætter, og det er ikke svært at give eksempler på, hvordan bibliotekerne ville kunne gøre en forskel, som ingen søgemaskine kan gøre tilfredsstillende i dag og næppe heller i morgen. Det gælder fx genbestemmelse og indeksering af skønlitteratur og af billeder – for at nævne det, der er lettest at forstå umiddelbart – fordi disse to typer af dokumenter ikke på forhånd indeholder emnedata. Med hensyn til værdien af de sociale teknologier er det i mine øjne usandsynligt, at disse kan erstatte fx de bedste faglige databasers indeksering.

Det er bemærkelsesværdigt og beklageligt, at Bawden i den pågældende leder nærmest ingen visioner havde om BDI-personers! fremtid! Det er utroligt vigtigt at vi alle, ikke mindst forskere inden for BDI, arbejder ud fra en grundlæggende fornemmelse af, hvad det er for en fremtid, vi gerne vil arbejde hen i mod. Grundtonen i Bawdens analyse svarer efter min mening godt til Michael Cotta-Schönbergs (2009) analyse, som jeg meget kan tilslutte mig. Jeg drager én konklusion, baseret på bl.a. disse to analyser. Fremtiden er digital. Hovedudfordringerne hedder ”library by-pass” og udfordringer og muligheder for videnskabelig dokumentation og informationsformidling i ”post-Google æraen”, dvs. at forskere får deres dokumenter og informationer direkte fra forlag (eller fra andre forskere, der fungerer som forlag ved at udgive ”open access” tidsskrifter), og at de klarer deres informationssøgning i systemer, der udvikles uden medvirken af biblioteks- og informationsfolk. Dvs. det, der har været forskningsbibliotekernes kernefunktion: fysisk levering af dokumenter, forsvinder, og forskningsbibliotekerne må, hvis der skal være en fremtid for dem, baseres på andre funktioner.

Dette er naturligvis på sæt og vis en banal konklusion, men min pointe er, at det at planlægge en rolle i den digitale verden kræver vores opmærksomhed, og at det er vigtigt, at vi ikke hele tiden falder tilbage på at tænke på forskningsbiblioteker ud fra printkulturens forudsætninger. Jeg siger ikke, at vi skal slippe de fysiske biblioteker og dokumenter. Men hvis vi skal skabe os en fremtid i den digitale verden, må vi ikke lade fortidens vilkår blinde os, og det må ikke være for uklart, hvad det er, vi arbejder hen imod. Vi må arbejde på at etablere en platform, baseret på den digitale verdens præmisser. Det er i denne forbindelse væsentligt at være opmærksom på, at spørgsmålet om, hvorvidt forskningsbibliotekernes klassiske kernefunktioner: selektion, beskrivelse, klassifikation og indeksering af dokumenter samt informationssøgning og publikumsvejledning, er eller bliver overflødiggjort, ikke er behandlet af Bawdens leder, og stadigvæk må anses for et åbent spørgsmål.

Hvilke interesser er på spil?

Cotta-Schönberg (2009, side) spørger i sit oplæg: Forskningsbibliotekerne er en værdifuld institution, der har tjent civilisationen i århundreder. Vil det være et problem, hvis denne institution forsvinder? Og han svarer: ”Efter min egen opfattelse nej: for,

kære kolleger, for os drejer det sig IKKE om institutioner og formater – dvs. biblioteker og bøger, men om formidling af videnskabelig og faglig information til – og fra – universitetet.”

Dvs. brugernes, forskningens og undervisningens interesse er at de får stillet information til rådighed på en god og effektiv måde, ikke at bevare biblioteket for bibliotekets skyld. De, der er ansat i forskningsbibliotekerne, tænker naturligvis på deres job og karriere. Det samme gælder dem, der i fremtiden gerne vil arbejde med videnskabelig informationsformidling, og som måske har dette i baghovedet i deres uddannelse. Og det gælder ikke mindst os, der forsker og underviser i biblioteks- og informationsvidenskab. Men igen: Hvis man interesserer sig for sådant arbejde, er det vel ikke afgørende, om den institution, man arbejder i, hedder ”bibliotek” eller fx ”forlag” eller ”informations- og dokumentationscenter” eller noget fjerde. Det er vel arbejdsindholdet og arbejdsmulighederne, der tæller? Jeg var i 1980’erne med et hold forskningsbibliotekarer på studietur, hvor vi besøgte bl.a. boghandelen Blackwell’s tidsskriftagentur i Oxford. Vi var meget imponerede af deres tidsskriftsregistrering, og én af forskningsbibliotekarerne udrød: ”Det er nok her vi, skal søge arbejde, hvis vi vil sikre vores job i fremtiden”. Hvad vi skal frygte er derfor måske ikke så meget udfordringen fra fx forlagene eller andre aktører, men det, at der ikke bliver kvalificerede job nogen som helst steder.

MCS slutter sit foredrag: ”Men selvfølgelig skal vi slås for at være der i fremtiden”. Jeg tilføjer spørgsmålet: *Men hvad er det nu lige helt præcist, vi skal slås for?*

Én af de ting, MCS nævner, er bibliotekernes lokaleadministration. Jeg er enig i, at forskningsbibliotekerne skal slås for at have nogle lokaler og personer til at varetage lokaleadministration. Men for den, der udfører jobbet, er det jo sådan set ligegyldigt, om vedkommende er ansat af et forskningsbibliotek eller et universitet eller noget tredje. Og for brugerne af lokalerne er det nok heller ikke så vigtigt, i hvilket regi lokaleadministrationen foregår. Mange kolleger synes at sætte stor lid til denne funktion. Det, at der er bygget mange nye biblioteker rundt omkring i fx Danmark og Sverige, og at disse biblioteker synes at have tilpasset sig de nye digitale medier, og at de synes – som mødesteder for studerende – at være en meget stor success, det opfattes af mange som bero-

ligende i forhold til dommedags-profeterne. Men at miljøer til fx undervisningsformål er forbundet med begrebet bibliotek skyldes jo tilstedeværelsen af fysiske bøger. Det at indrette og drive sådanne miljøer forudsætter måske ikke den samme type kvalifikationer, som vi kan forbinde med biblioteks- og informationsfaglige kvalifikationer. Derfor er det betænkeligt, hvis denne form for beroligende signaler fører til passivitet med hensyn til at udvikle BDI-funktioner til den nye virkelighed.

De relativt manuelle job, der ikke stiller store krav om kvalifikationer, om kreativitet og engagement, vil efter min opfattelse forsvinde. Forskningsbibliotekerne har tidligere været et hjem for fx humanister, der fravalgte andre jobs (især undervisning). Det har også været arbejdspladser, som revalidering har anset for egnet arbejdsplade til skrøbelige mennesker. Dem skal der også være plads til i samfundet, men når forskningsbibliotekerne kæmper for deres overlevelse, så må vi fokusere på at udvikle de funktioner og tilhørende kvalifikationer, der kan redefinere deres funktioner, og prøve at sikre dem en fremtid.

Den pointe, jeg forsøger at arbejde mig hen imod, er, at det kun er *de sektorspecifikke kompetencer*, der er vigtige at tage udgangspunkt i, når vi skal arbejde med fremtidens forskningsbiblioteker (eller rettere, da jeg jo taler om den digitale fremtid: fremtidens dokumentations-, informations- og vidensformidling i relation til videnskab og videregående undervisning).

Det, der er på spil, vil jeg derfor sige, er *den kvalificerede varetagelse* af forskningsbibliotekernes traditionelle og specifikke kvalificerede kerneydelser, dvs.:

- Materialeanskaffelse (generaliseret: selektion af informative objekter²)
- Katalogisering (generaliseret: beskrivelse af informative objekter)
- Klassifikation, indeksering og annotering (generaliseret: berigelse med metadata)
- Formidling (herunder bidrag til virtuelle forskningsmiljøer, VREs)
- Bibliografisk verifikation
- Informationssøgning og vejledning/undervisning heri, herunder udarbejdelse af ”guides”, emneportaler m.v. (udvikling af ”informationskompetence” hos brugere).

Jeg mener ikke, vi kommer rigtigt videre med dette problem, hvis vi ikke tør tage fat i nogle meget varme kartofler i forskningsbibliotekerne. Det ene angår forholdet mellem personalegrupperne, det andet angår forskningsbibliotekernes organisation og administration, især arbejdsdelingen mellem bibliotekerne og den næsten unævnelige hovedfagbiblioteksordning.

I folkebibliotekerne har ”bibliotekarer” indtil for nylig alene udført disse opgaver, mens situationen i forskningsbibliotekerne har været, at nogle funktioner udføres af forskningsbibliotekarer (emnespecialister), andre af bibliotekarer. På Danmarks Biblioteksskole har der til disse kernefunktioner typisk eksisteret tilsvarende undervisnings- og forskningsdiscipliner. En øget kvalitetssikring af disse funktioner forudsætter forskning om dem. Jeg kan ikke i denne artikel gennemgå disse funktioner enkeltvis og vise, hvordan de påvirkes af digitaliseringen, og hvordan det påvirker arbejdsopgaver og kompetencekrav, men jeg skal nedenfor eksemplificere især med tidsskriftvalget og så i øvrigt i denne artikel kun påstå, at problemstillingen dybest set er parallel i de øvrige kerneydelser.

Faggrupper & kompetencer

Svend Larsen (2009) dokumenterede udviklingen i (eller den relative afvikling af) forskellige faggrupper i Statsbiblioteket 1998-2007. Det er klart, at enhver selvstændig institution har behov for personalekategorier til fx bogholderi, personaleledelse, rengøring osv. Jeg vil imidlertid her fokusere på de sektorspecifikke behov. Igen kan der være mange, som ikke er nævnt selvstændigt i Svend Larsens artikel, fx bogbindere eller konservatorer. Jeg vil også se bort fra sådanne mindre, specialiserede hjælpefunktioner, da det er indkredsningen af forskningsbibliotekernes centrale funktioner, der her sigtes imod. Jeg vil heller ikke her komme ind på udviklingen i behovet for HK-uddannet personale udover det, der fremgår af Svend Larsens diagram, hvoraf det jo fremgår, at det er den gruppe, der har haft den største tilbagegang.

Jeg vil derfor koncentrere mig om

- ”Bibliotekarer” (uddannet i ”biblioteks- og informationsvidenskab”)
- ”Forskningsbibliotekarer” (emnespecialister uddannet i konkrete fag, fx kemi eller musik)

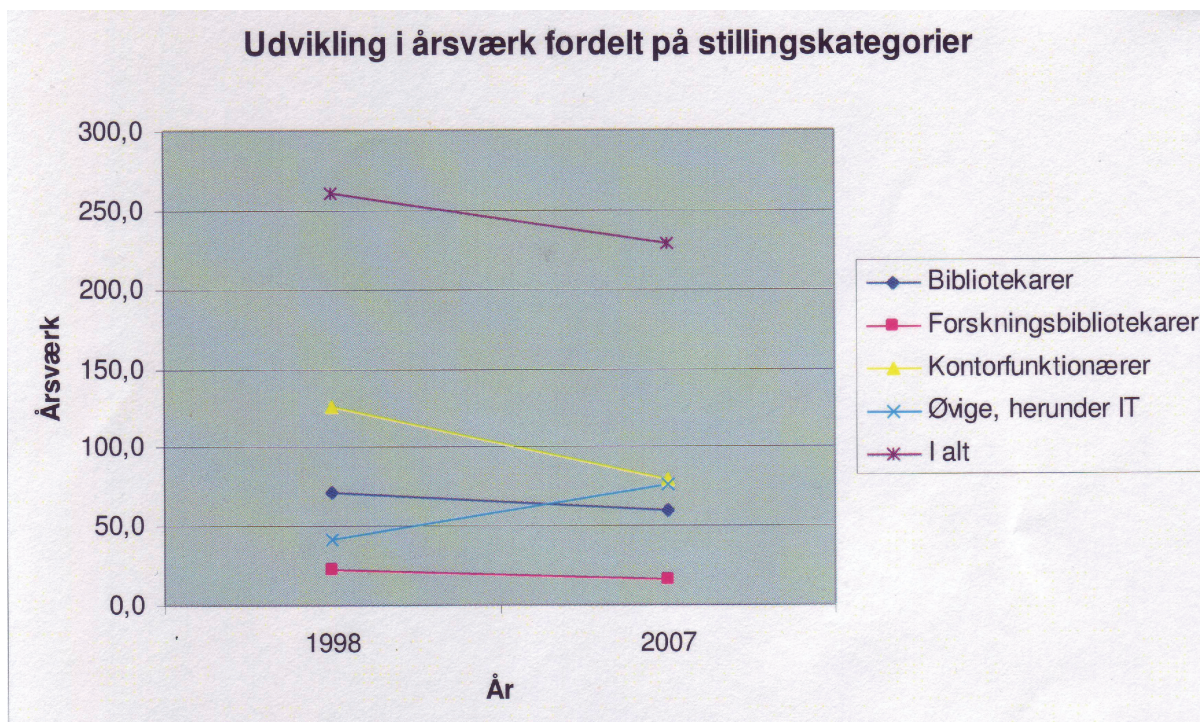
- ”IT-specialister” (uddannet i datalogi)

Med hensyn til denne terminologi kan det oplyses, at Det kongelige Bibliotek (KB) ikke længere synes at skelne mellem ”bibliotekar” og ”forskningsbibliotekar”, men nu betegner begge grupper ”informations-specialist” (se yderligere om disse og flere tilsvarende betegnelser, herunder ”dokumentalist” i www.Informationsordbogen.dk/).

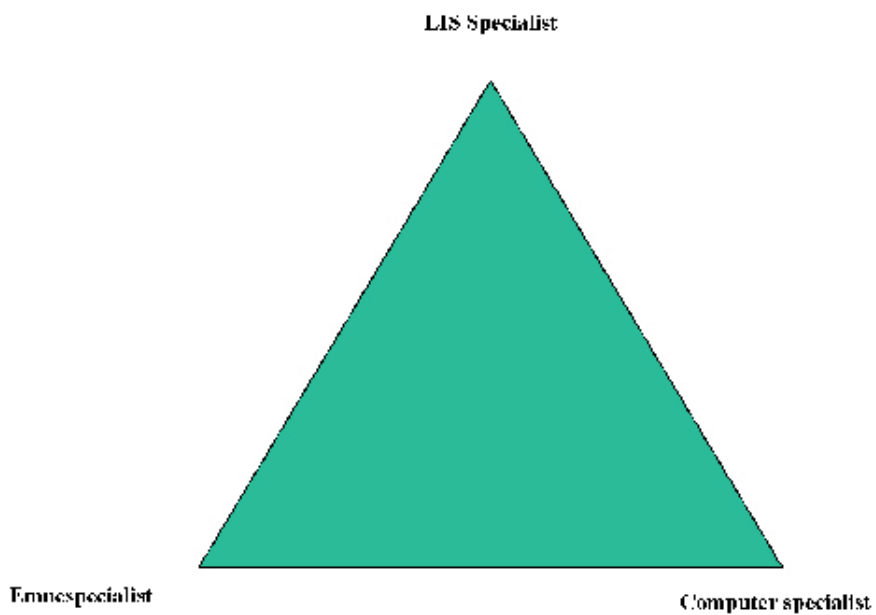
Da jeg diskuterede denne udvikling med en kollega, oplevede jeg en vis fortørnelse over begrænsningen i ovenstående kategorier. Hvorfor ikke mange andre, fx medie-, undervisnings- og kommunikationsspecialister? Det er jo korrekt, at der også foregår fx relevant Internetforskning i regi af kommunikationsstudier – eller måske som en begyndende selvstændig disciplin. Der er relevant forskning i videnskabs-sociologi i regi af faget sociologi og fagsprog i datalingvistik, og der foregår relevante studier af dokumenter i regi af fx litteraturstudier. Der er et mylder af relevante eller potentielt relevante discipliner. Hvorfor så begrænse sig til disse tre?

Mit svar er, at denne opdeling dels har empirisk basis i forskningsbibliotekernes hidtidige praksis (jf. Svend Larsens undersøgelse), dels i det forhold, at både biblioteks- og informationsvidenskab og datalogi anses for tværfaglige områder, der forsøger at inkludere sådan ekspertise (om det sker i tilstrækkelig grad kan diskuteres). Jeg mener også, der er en logik i at sige, at faglig information repræsenteres i computere, hvilket involverer to af disse tre grupper (emnespecialisten og computerspecialisten). Alle andres forsøg på at gøre sig gældende (fx fagsprogsforskning, datalingvistik, genreanalyse, videnskabs-sociologi etc.) kan enten opfattes som en del af fx datalogi eller *som en del af bestræbelserne på at etablere et sektorspecifikt fag om videnskabelig kommunikation og informationsformidling*. Jeg definerer ikke biblioteks- og informationsvidenskab som nødvendigvis det, det har været i fortiden, men som denne bestræbelse på at etablere det sektorspecifikke vidensområde (dvs. et tværfagligt område med et fokus på BDI-problemer). I denne bestræbelse er der en dynamisk udvikling af teoretiske perspektiver, der har konsekvenser for hvilke tilgrænsende områder, der ses som særlig relevante.

Figur 1. Udviklingen af årsværk i Statsbiblioteket. Reproduceret fra Larsen (2009) med tilladelse fra forfatteren og Danmarks Biblioteker.

Figur 2. De tre hovedformer for kompetence i BDI-arbejdet.

Løsning af de centrale sektorspecifikke (BDI-faglige) opgaver, såsom materialevalg, informationssøgning, vidensorganisation m.v., vil jeg påstå, involverer forskellige former for ekspertise, ”fagfaglig” ekspertise, datalogisk ekspertise og sektorspecifik, informationsvidenskabelig ekspertise, jfr. ovenstående trekant:

Disse tre faggrupper har ikke hidtil haft en 100% naturlig eller konfliktløs opdeling af arbejdsfunktionerne. Medicinsk informationssøgning kan fx udføres, af en bibliotekar, der er oplært i at søge i databaser, og som har tilegnet sig viden om medicinsk dokumentation og terminologi m.v., eller af en mediciner, der har tilegnet sig bibliografisk søgeteknik (eller en IT-uddannet person med speciale på dette område). Der er altså altid tale om kompetencer, der involverer alle tre aspekter³. Der er naturligvis ansatte, der har mere end én uddannelse og således fx forbinder faglige kompetencer i et fag med enten datalogiske kompetencer eller med BDI-faglige kompetencer. Men dette løser ikke altid problemet, fordi, som et gammelt ordsprog siger: Man kan ikke lære ’kinesisk medicin’ ved at studere ’kinesisk’ og ’medicin’ hver for sig og derefter kombinere sin viden. De særlige BDI-kompetencer fordrer kendskab til specifikke fags litteratur, terminologi, databaser, kommunikationssystemer og behov.

De fleste af de problemer, der er relevante for vores problemstilling, befinder sig efter min overbevisning i krydsningsfeltet mellem disse tre poler. Derfor er det mærkeligt at fx Böttcher (2005) diskuterer forskningsbibliotekarernes situation uden overhovedet at komme ind på Biblioteks- og Informationsvidenskab og forholdet til andre personalegrupper. BDI feltet ser jeg som sagt som et felt, der studerer (videnskabelig) kommunikation, dokumenttyper og deres funktioner, bibliometriske mønstre osv. på et generaliseret niveau - og som forsøger at udvikle normer for bl.a. vidensrepræsentation i databaser⁴. Feltet har i høj grad behov for en højere grad af tværfaglig input, og jeg holder meget af Jack Andersens definition af faget:

“Biblioteks- og informationsvidenskaben må opfattes som studiet af samfundets vidensproduktion, som den materialiserer sig i dokumenter, og af igennem hvilke kanaler denne viden bliver kommunikeret og hvordan man kan sikre adgangen til denne viden i form af organisation og repræsentation af dokumenter” (Andersen, 2001).

Denne definition forekommer måske umiddelbart nogle at være for snæver eller for ufokuseret. Den ene af fagfællebedømmerne af nærværende artikel spurgte: Er det muligt at inkludere fx undersøgelser af folkebiblioteker i denne definition? Det mener jeg bestemt det er, og jeg har svært ved at læse definitionen, som om dette spørgsmål trænger sig på. De enkelte folke- og forskningsbibliotekers roller (såvel som det samlede biblioteksvæsens rolle) må jo netop undersøges som én af de kanaler, gennem hvilken viden kommunikeres. Bibliotekernes mulige roller må ses i samspil med andre institutioner, ligesom de enkelte processer (fx indeksering) må ses i forhold til betydningsproduktion og den globale ”informationsøkologi” i øvrigt. Det vigtige ved definitionen ligger efter min opfattelse i, at den ikke tager afsæt i den fysiske dokumentformidling, men i dokumenternes og institutionernes rolle i vidensformidlingen. Dermed ligger denne definition helt på linje med denne artikels hovedtese.

Det BDI-faglige synspunkt, som jeg forsøger at udvikle også i denne artikel, er, at nødvendige kvalifikationer ikke kan reduceres til edb-mæssig viden alene eller til fagspecifikke kvalifikationer alene. Der er brug for en form for branchespecifik viden. Dette er ikke i modsætning til, hvad Niels Ole Finnemann skrev:

”For den enkelte bibliotekar bliver konsekvensen under alle omstændigheder en stærkere specialisering og måske også en mere polariseret professionsidentitet” (Finnemann, 2007, 729).

Hvis det er korrekt, at en konkret arbejdsopgave (fx informationssøgning) kræver en kombination af disse tre former for ekspertise, så betyder det som sagt, at man ikke blot kan studere de tre ting hver for sig. Ligesom i eksemplet med kinesisk medicin kan man ikke lære om medicinske databaser, citationsmønstre, søgestrategier etc. ved at studere ”medicin”, ”datalogi” og ”informationsvidenskab” hver for sig: Der er behov for specialiserede studier af enkelte domæner, sådan som det også ligger i Finnemanns citat. Et sådant specialiseret studium kan anlægges med udgangspunkt i hver af trekantens tre poler, og i realiteten findes der naturligvis relevante bidrag og ekspertise i hvert af de tre felter.

Vi kan sige, at det felt, der er behov for, er noget alle tre faggrupper har forskellige forudsætninger for at

udvikle, men som ingen af dem besidder fuldt ud deres grunduddannelse.

Biblioteks- og informationsvidenskab er et fag præget af forskellige teoretiske tilgange. Det er et fag, der på den ene side står i fare for at blive reduceret til edb, og som på den anden side står i fare for at blive reduceret til psykologi. Siden midten af 1970'erne har der været en brugerorienteret og kognitiv trend, som efter min opfattelse har blokeret for en nødvendig orientering imod viden(skabs)studier. Derfor er udviklingen af det sektorspecifikke vidensområde ikke uden sine egne problemer.

Udviklingen i fremtidens stillingskategorier er afhængig af mange forhold, men bør dybest set være afhængig af de forskningsmæssige og uddannelsesmæssige bidrag, der udvikles. Man kan tage udgangspunkt i funktionerne og spørge: Hvilken slags viden er nødvendig for at kunne udføre disse processer optimalt? Hvis man ekstrapolerer Svend Larsens (2009) kurve over udviklingen i stillingskategorier på Statsbiblioteket, så forsvinder såvel emnespecialister som Biblioteks- og Informationsuddannede på et tidspunkt. Der er naturligvis ikke statistisk basis for en sådan ekstrapolation i den pågældende undersøgelse, og det er heller ikke en holdning, jeg kan sige, at Svend Larsens på nogen måde udtrykker i den pågældende artikel. Jeg kan kun sige, at han ikke udtrykker det modsatte: Behovet for sektorspecifikke kompetencer med udgangspunkt i emnespecialister og BDI-specialister. Det er dén vision, jeg opfatter som et afgørende nøgleproblem i dag.

Tidsskriftvalg (som eksempel)

Harald Hielmcrone (2009) kommer i sit indlæg (her i tidsskriftet) kort ind på tidsskriftsproblematikken og fremfører her synspunktet ”more is less”. Han peger på, at det er vigtigt at hjælpe brugerne med at selektere efter kvalitet og relevans. Mængden af videnskabelig litteratur fordobles hvert 15. år, og det bliver stadigt sværere at finde det, man har brug for, uden at drukne i en overflod af artikler, som måske er ok, men ikke nødvendigvis er de bedste eller mest relevante.

Harald Hielmcrone har været Statsbibliotekets fagreferent i filosofi og stået for udvælgelsen af bøger og tidsskrifter til dette bibliotek (ligesom jeg selv har været fagreferent i psykologi i 12 år ved KB og stået

for udvælgelsen her). Hielmcrone kommer også i sin konklusion ind for behovet for fagspecialister til selektion, idet han bl.a. siger:

”Hvis den igangværende tendens til at skille sig af med fagspecialisterne – dem der har faglige kompetencer i de fag, biblioteket skal betjene – fortsætter, så ender det sådan. For så har man om få år ikke længere de faglige forudsætninger for at kunne gøre andet [end at stille sig tilfreds med forlagernes pakker]”. (Hielmcrone, 2009, side 59).

I dag er tidsskrifterne stort set alle elektroniske (og de, der endnu ikke er, skal vi ikke basere vores visioner på). Det at konstatere dette er ikke nogen bagatel, da forskningsbibliotekerne i meget høj grad har baseret sig på denne funktion, jf. fx Hjortgaard Christensen, 1976, side 143⁵. Udgangspunktet er altså, at alle tidsskrifter kun er et klik væk. Vi må derfor skelne mellem forskellige roller i forhold til formidling af tidsskrifter, som er etablering af hhv.:

- Fysisk adgang
- Økonomisk adgang
- Intellectuel adgang

Den fysiske adgang til tidsskrifter er ikke længere en opgave for forskningsbibliotekerne⁶. Kun den økonomiske og hvad man kan kalde ”den intellektuelle adgang” er stadig et problem. Den intellektuelle adgang kan fx dække over Hielmcrones synspunkt om at selektere det væsentlige.

Hvad angår den økonomiske adgang, kan et lokalt forskningsbibliotek skabe adgang til én lærerstalts brugere, eller alternativt kan brugeren ”pay per view” (privat eller som indkøb til vedkommendes institution). Det forekommer mig ret indlysende, at i denne situation er det begrænset, hvad en lokal institution kan have af interesse i at investere i for meget dyr arbejdskraft til selektion (altså fx en selektion af en fagreferent i Århus, en anden i København, en tredje i Odense osv. - alle de steder, hvor man har filosofi som fag). Dette hænger bl.a. sammen med kvalitetskriteriernes upræcise natur og efterspørgslen uforudsigelighed. Det forekommer mig langt mere rimeligt, hvis der på nationalt niveau blev ofret kræfter på selektion af tidsskrifter - fag for fag. Dette hænger dels sammen med omkostningerne ved selektionen, dels med de faglige problemer ved at foretage denne⁷.

Jeg vil nævne, hvad jeg betragter som et grotesk eksempel på relativt få centrale ressourcer.

Alle, der skal udvælge tidsskrifter, har behov for en oversigt over, hvad der er at vælge imellem. Der udkom i 1984 en bibliografi af høj standard⁸ over psykologiske tidsskrifter 1850-1950 (Osier & Wozniak, 1984). Der foreligger mig bekendt ingen kvalitetsbibliografi over psykologiske tidsskrifter siden 1950! Det betyder vel, at alle de biblioteker verden over, der bruger arbejdskraft på at udvælge tidsskrifter i dette fag, gør dette meget ueffektivt på grund af mangel på egnet værktøj? Altså: Mange bruger i dag kostbar arbejdskraft på decentrale løsninger, som i princippet kun er et klik væk på nettet. Ingen centrale instanser producerer løsninger og værktøjer på et højere niveau end det decentrale. Dette er et organisatorisk problem, og dets løsning forudsætter, at vi går fra at tænke i enkelte forskningsbiblioteker til at tænke i videnskabelig dokumentation (fagdokumentation).

Ved tidsskriftsudvælgelsen er der naturligvis en anden komplicerende faktor, som Harald Hielmcrone belyser i sit indlæg: Tidsskrifter (og andre medier) leveres typisk i ”pakker”, og den enkelte institutions mulighed for at fastlægge indholdet i pakkerne er typisk ret begrænset. Det giver naturligvis anledning til at overveje, om materialevalgfunktionen hermed bortfalder som noget, der er interessant i vores arbejde med visioner for fremtiden? For mig er det ret klart, at dette ikke er tilfældet, fx fordi kendskab til centrale tidsskrifter i faget er relevant for at kunne bedømme tilbudte pakker, at kunne arbejde for at tilfredsstille brugernes behov (fx i forhandling med forlagene) og også for at hjælpe brugere med at vurdere tidsskrifter med henblik på både publicering og læsning. Det vil være stærkt problematisk at opgive denne klassiske biblioteksopgave, og det vil også være stærkt problematisk, hvis bibliotekssektoren ikke arbejder på at finde optimale løsninger til denne opgave – herunder optimale organisationsformer.

Desuden har det været påpeget, at såvel folke⁹- som forskningsbiblioteker kan have en vigtig rolle at spille ved at udgøre et korrektiv til markedskræfterne ved at støtte vigtige publikationer, der anses for værdifulde¹⁰.

Vi har set i Videnskabsministeriets forslag til en bibliometrisk model for forskningsevaluering, at der er

nedsat danske arbejdsgrupper, der fag for fag har udarbejdet prioriterede lister over tidsskrifterne i de pågældende fag. Disse må vel indgå på linje med (eller endda være hævet over) den selektion, der er foretaget af forskningsbibliotekerne? En tredje liste er jo ISI’ *journal impact factor*, JIF. En fjerde tidsskriftsliste er udarbejdet af *European Science Foundation*. Dette er blot nogle få eksempler blandt mange flere. Hvad der er interessant i vores forbindelse er: at der er mange bud på sådanne tidsskriftsselektioner, hvorfor vi må beskæftige os med kriterier til at bedømme sådanne lister. Og så er vi efter min mening inde i en ægte informationsvidenskabelig problematik. Altså noget, der dels er informationsvidenskabeligt, dels kan gøres til genstand for forskning. Vi står med et klart behov for, at tidsskriftvalget begrundes: ”Argumentér for dit valg”. Dette er en ny situation, fordi BDI-personale ikke tidligere har skullet begrunde valget, men blot har kunnet gøre det på en ret intuitiv og uforpligtende måde. Men for mig er nødvendigheden af dokumenteret kvalitet i beslutningsprocessen en logisk konsekvens af digitaliseringen.

Lad mig løfte sløret lidt mere for, hvordan en sådan forskning efter min mening kan tage sig ud. Heine Andersen rapporterede i 1998 (på dansk) og 2000 (på engelsk) en undersøgelse af danske samfundsforskeres vurdering af, hvilke tidsskrifter, de fandt mest betydningsfulde inden for de fag, de kendte bedst. Denne undersøgelse sammenlignede også danske forskere med citationsdata i Social Sciences Citation Index (SSCI - beslægtet med JIF) og fandt visse forskelle mellem danske samfundsforskeres prioriteringer og SSCI. Det betyder naturligvis ikke, at den ene eller den anden af disse prioriteringer repræsenterer den objektive sandhed om tidsskrifters kvalitet, men Heines undersøgelse peger på forhold, der må indgå i enhver tidsskriftsvurdering: Et tidsskriftvalg må efter min overbevisning siges at være mere kvalificeret, hvis undersøgelser af denne art er en del af de redskaber, der står til rådighed (og som den, der foretager valget, er fortrolig med). Man kan ikke slutte direkte fra det empiriske til det normative, men man kan ikke være kvalificeret på det normative plan uden at inddrage det empiriske.

På det højere teoretiske niveau hænger fortolkningen af Heine Andersens undersøgelse naturligvis sammen med spørgsmål som ”findes der særlige traditioner i dansk (eller europæisk) samfundsvidenskab”? Udgør tidsskrifterne i et fag et monolitisk hierarki

(som administratorer bag forskningsevalueringer synes at antage), eller er der i virkeligheden tale om forskellige specialer, der har forskellige præstigehierarkier i tidsskrifterne? Hænger problematikken sammen med forskellige ”paradigmer” i samfundsvidenskabernes (jf. Hjørland, 2009).

Det at forske og undervise i disse problemer er for mig en logisk konsekvens af at betragte tidsskriftvalget i lyset af digitaliseringen.

Andre kernefunktioner

Jeg har ikke i denne artikel muligheder for at gå i dybden med andre forskningsbiblioteksfunktioner, men skal dog kort antyde nogle af de øvrige perspektiver.

Med hensyn til Bawdens punkt 1: ”Den voksende betydning af Google og Google-lignende søgeredskaber til et punkt, hvor deres brug opfattes som synonymt med at finde information”, kan det nævnes at Stephen Abram i 2007 holdt et foredrag på Danmarks Biblioteksskole, hvor han bl.a. sagde:

“Libraries core skill is not delivering information. Libraries improve the quality of the question and the user experience“ og “Google is most efficient in answering what, when and where questions. Libraries are better at answering why and how questions” (Abram, 2007).

Jeg synes denne slags analyser er meget vigtige. Men så godt som ingen i BDI har et seriøst undervisningstilbud, der bygger på analyser af denne art. Abram selv synes heller ikke forskningsmæssigt at have belyst, hvordan biblioteker rent faktisk kan kvalificere brugernes spørgsmål og udvikle systemer, der dækker de områder, hvor Google er svag. Hans eget foredrag virkede i højere grad på mig som en fascination af ny teknologi, udviklet af andre, end et fagligt bidrag til, hvordan vi kan optimere videnskabelig kommunikation, dvs. var et udtryk for, hvordan den teknologiske fascination skygger for de BDI-faglige problemstillinger. For mig at se ligger en vej frem i at kortlægge ”informationsøkologien”, dens discipliner, generer, paradigmer osv. med henblik på, at søgninger ikke blot baseres på ”words in a bag”-princippet, men tager bedre højde for betydningsskabende kontekster.

Et andet kerneområde er vidensorganisation. Tidligere klassificerede og indekserede hvert forskningsbibliotek typisk sine egne bøger (men ikke artikler). I dag er bedre søgemuligheder ofte kun et klik væk. Det enkelte biblioteks bidrag må derfor – ligesom ved selektion - blive et unikt bidrag til den globale informationsøkologi – ellers vil det som regel være overflødigt. Vi har allerede set konsekvenser af dette, fx er Statsbiblioteket ophørt med selv at klassificere sine bøger.

Jeg er således meget enig i Cotta-Schönbergs vurdering på dette punkt: Det enkelte biblioteks indeksering af egne samlinger kan næppe retfærdiggøres, fordi det er ret arbitrært, hvilken mængde af de udgivne publikationer der eksisterer i den ene eller den anden samling. I stedet for må der sættes på fælles kataloger og bibliografier (Cotta Schönberg nævnte WorldCat). Derimod anså MCS de kommercielle fagbibliografiske databaser som en del af udfordringen for forskningsbibliotekerne. Her ser jeg i højere grad udvikling af bedre databaser som en del af fremtidens funktioner.

Et sidste eksempel vedrører kvaliteten af bibliotekernes referencetjenester. Shachaf (2009) er en undersøgelse, der synes at vise, at Wikipedias referencetjeneste (bemandet med frivillige) er, om ikke bedre, da lige så god som bibliotekernes professionelle tjenester. Det er mindst talt ikke godt nyt. Spørgsmålet er, om undersøgelsens konklusioner kan problematiseres? Der er gennem årene lavet en hel del undersøgelser af kvaliteten af de svar, biblioteker leverer til brugerne. Der er næsten altid et forstemmende stort antal fejl (kun lidt over 50% korrekte svar). Min pointe er, at den måde, undersøgelserne laves på, giver såvel bibliotekerne som biblioteksuddannelserne meget lidt mulighed for at forbedre sig. Vi mangler kvalitative fortolkninger af, hvad det er for en slags viden, personalet skal have for at give bedre svar, herunder klassifikation af spørgsmål, der skal besvares af forskellige former for ekspertise.

Konsekvenser for forskningsbibliotekernes organisation

Tidligere organiserede og formidlede hvert forskningsbibliotek typisk sin egen fysiske samling af dokumenter. Det forhold, at ikke blot de digitale dokumenter kun er ”et klik væk”, men at også systematiseringen, beskrivelsen og ”berigelsen” kun er

et klik væk, gør jo det traditionelle mangedobbelte arbejde ganske overflødig. Hvis et forskningsbibliotek skal berige et dokumentets genfindingsmuligheder, så må dette arbejde udgøre *et unikt bidrag til den samlede informationsøkologi*. (Dette unikke bidrag kan dog godt bestå i at varetage interesser, der er repræsenteret lokalt). Ellers er det overflødig. Dette betyder i realiteten, at hver (decentralt) bibliotek må arbejde som led i en overordnet (central) plan. Dette kræver så vidt jeg kan se en reorganisering. Dette svarer også til MCS udsagn:

” Personligt tror jeg, at det eneste reelle biblioteksalternativ til de andre søgesystemer er en global, supersmart katalog med integreret søgning af artikler og alt muligt andet smart.

OG: jeg ville sætte mine penge på WorldCat. Individuelle bibliotekskataloger tror jeg ikke på som fremtidsløsning.” (Cotta-Schönberg, 2009).

Tidligere var der i danske forskningsbiblioteker (og i udenlandske biblioteker) arbejdsgrupper, der samarbejdede om fælles systemer, fx UDC. De findes ikke længere. Det er i lyset af denne analyse betænkeligt: Fremtidsmulighederne synes jo, som MCS også siger, at være knyttet til globale bidrag til informationsøkologien. Selvom man kan være skeptisk overfor universalistiske systemer som UDC, så repræsenterede de i det mindste en kollektiv bestræbelse på at bidrage til det, jeg kalder informationsøkologien. Jeg mener, der er stærkt behov for en fornyelse af det internationale samarbejde om organisering af viden, naturligvis på opdaterede videnskabsteoretiske præmisser, hvilket i mine øjne vil sige mindre ”standardiseret” og mere deskriptivt og pluralistisk. Men hvordan det skal udføres er et teoretisk problem for vidensorganisation, mens dets etablering for mig synes at være en nødvendig forudsætning for en fremtid for forskningsbiblioteksarbejdet, som vi forstår det.

En deltager på temadagen den 2. april spurgte: ”Hvis alle forskningsbibliotekerne bliver digitaliseret, hvor mange har vi så brug for?” Hertil vil jeg for det første sige, at alle etablerede universitetsfag har behov for et dansk informations- og dokumentationscenter – efter model det danske KVINFO eller det tyske *Zentrum für Psychologische Information und Dokumentation* (ZPID), der samarbejder med tilsvarende centre i andre lande. Kan sådanne danske centre

decentraliseres, så det har personale i alle de universitetsbyer, hvor faget findes? Dette spørgsmål er vigtigt i lyset af de historiske konflikter omkring hovedfagbibliotekerne. Jeg skal ikke her påtage mig at besvare dette spørgsmål, der jo minder om problemet om cirkulens kvadratur. Behovet for lokal ekspertise kan fx være knyttet til begrebet ”informationskompetence”, dvs. lokal undervisning i brug af informationsressourcer.

Med hensyn til undervisning i informationssøgning og –brug så er det nødvendigt med en vis kritisk masse, hvis dette skal have en chance. Der må etableres undervisningstilbud, der økonomisk kan bære ansættelse af personale. Sådanne tilbud vil sandsynligvis komme i en vis konkurrence med andre tilbud i fagenes forskningsmetode og videnskabsteori. Det kan derfor være kritisk, hvis forskningsbibliotekerne i den nuværende situation viger tilbage for at planlægge og udbyde mere omfattende kurser, fordi de føler, behovet er for stort¹¹, og de ikke har ressourcerne til det. Det er nødvendigt at planlægge overgangen fra de fysiske biblioteker til de digitale medier.

Jeg nævnte ovenfor KVINFO og ZPID som mulige rollemodeller. På et tidspunkt var Nynne Koch (ophavskvinden til KVINFO) og jeg kolleger på Det kongelige Bibliotek, og jeg husker Nynne Koch gav udtryk for den opfattelse, at KVINFO ikke ville kunne trives indenfor KBs organisationsstruktur. Det lykkedes hende at bryde ud, og det lykkedes at skabe en organisation, der måske er mere vellykket end de services, som andre af KBs fag har til rådighed (måske med enkelte undtagelser, der bekræfter reglen). Såfremt dette er korrekt, hvorfor er det så lykkedes faget feminologi at skabe bedre BDI-services end andre fag? Og hvori ligger præcist fordelene ved KVINFOs organisationsstruktur? Svaret på dette spørgsmål forekommer væsentligt, og der er brug for flere analyser end de få forslag, der kan bringes op i denne artikel. Nogle hypotetiske svar er:

- En stor organisation, der skal varetage mange fag, risikerer lettere nedskæringer (og har sværere ved at argumentere for opgraderinger) fordi kun institutionens fællesfunktioner har let ved at komme i spil ved stillingtagen til budgetter, ikke alle enkeltfagenes behov.
- En stor organisation kan have en tendens til en minimal bemanning af de enkelte fag, fordi fæl-

lesfunktionerne trækker i den daglige prioritering. Og selvom et fag har en minimal bemanning på fx 1 årsværk, er der en tendens til at dette årsværk klemmes til at varetage fællesfunktioner.

- Det enkelte fags "behov" ses i den store organisation som knyttet til enkelte, målbare parametre som materialeanskaffelser, klassifikation og brugervejledning. Den egentlige fagdokumentation (fx arbejde med fagbibliografier, deltagelse i fagspecifikke konferencer, arbejdet med fagspecifikke opgaver som terminologi, klassifikation m.v.) bliver af kolleger og ledelse måske let opfattet som private interesser snarere end som kerneopgaver for organisationen.
- Fællesfunktionerne har i den store organisation en tendens til at blive bemanded med generalister eller ud fra andre prioriteringer. Det betyder bl.a., at i et stort generelt bibliotek har brugerne sværere ved at møde personale, der forstår netop deres emne. I et bibliotek som KVINFO, derimod, vil hele personalet være rettet imod brugere indenfor feminologi, og selv den del af personalet, der ikke er uddannet i dette domæne, vil over tid tilegne sig viden, der gør deres betjening mere målrettet og kvalificeret: De vil kende flere specifikke informationskilder, typiske brugerbehov, fagtermer osv.
- Specialbiblioteket vil have lettere ved at agere proaktivt i forhold til faget, mens det store generelle bibliotek vil tendere imod at være mere formelt og ensartet i synet på udviklingen af services.
- Specialbiblioteker som KVINFO vil have større muligheder for at påtage sig ikke-traditionelle biblioteksopgaver. De vil have lettere ved at søge midler til og opdyrke grænseområder mellem traditionelle universitetsopgaver og traditionelle biblioteksopgaver. Det, man kalder dokumentationsvirksomhed, ligger i denne mellemzone, og her ligger der efter min opfattelse nogle klare behov, der ikke er truet af "library bypass". Mange af de aktiviteter KVINFO udfører som "Kvinder på nettet" og Dansk Kvindebiografisk Leksikon" er eksempler herpå.
- KVINFO skal ikke blot varetage opgaver for et enkelt universitet eller region, men er i princippet et nationalt center (svarende til en udvidet – og realiseret - tanke om "hovedfagbibliotek" eller "ansvarsbibliotek"). Dette er på mange måder et afgørende punkt, bl.a. betyder det at det ikke skal konkurrere med en moderinstitution om bevillinger.

- Et specialiseret og selvstændigt center som KVINFO har - i al fald i princippet - frihed til at vælge klassifikationssystemer m.v., der er optimale for det specifikke fag, hvorimod generelle biblioteker ofte er bundet af systemer, der udgør kompromis i relation til forskellige fags behov, og således ikke er optimalt set fra det enkelte fags perspektiv.

Den anden rollemodel, det tyske ZPID, laver bibliografisk arbejde i form af en database over tysk psykologisk litteratur, udvikler en emnespecifik psykologisk søgemaskine ("PsychSpider"), foretager bibliometriske undersøgelser indenfor psykologi, arbejder med forskningsevaluering, undersøger tysk psykologis internationale formidling (herunder sprogbarrierer) og meget andet. Karakteristisk for såvel KVINFO og ZPID er, at forskning er en integreret del i aktiviteterne, og at disse omfatter ting, der ligger ud over det, der vil blive ramt af "library-bypass", samtidig med at de har en klar profil overfor universiteternes almindelige forskning og undervisning.

Dialog mellem forskning og praksis

Det at kunne udnytte forskning kræver i sig selv viden om forskningen. Det er ikke sådan, at man har en tom tavle, som man fylder ud. Erkendelse af et informations- eller vidensbehov forudsætter viden. Dette implicerer behovet for en dialog mellem forskning og praksis, og det forudsætter efter min mening også at ikke blot uddannelses og forskningsinstitutionerne (fx Danmarks Biblioteksskole), men også "væsnet" selv ansætter forskere.

I år 2003 udkom en betænkning fra Det kongelige Bibliotek i Stockholm "*KB - ett nav i kunskapssamhället*". Denne betænkning diskuterede mange ting, men også behovet for forskning og for kandidater i Biblioteks- og informationsvidenskab. Den kigger faktisk kort på hver enkelt forskningsinstitution indenfor BDI i Sverige og kommenterer deres profil. Den form for dialog mellem forskning og praksis er der et stort behov for at få styrket.

Konklusion

De muligheder, jeg ser for udvikling af forskningsbibliotekerne bygger på videnskabsstudier, fagsprog, dokumenter, genrer osv. Disse områder står efter min opfattelse relativt svagt i dag. Jeg tror en hoved-

grund er, at BDI-området har forsømt at arbejde med sine egne spørgsmål og ladet sig forføre til at lege med ny teknologi, udviklet af andre (jf. ovenfor om Abram¹²). Så min personlige vision på forskningsbibliotekernes fremtid består i at få knyttet deres konkrete praktiske aktiviteter til et teoretisk grundlag, der er funderet på videnskabsstudier.

Tak

Tak til to fagfællebedømmere, der ikke har ønsket at være anonyme: Bertil Dorch og Jan Nolin. Begge gav en detaljeret og relevant feedback, der har været værdifuld for artiklens endelige udformning.

Noter

1. "BDI-personer" eller "BDI-personale" er en neutral betegnelse for professionelt personale i BDI-institutioner uanset disses uddannelse (hvorimod betegnelser som fx "bibliotekar" og "forskningsbibliotekar" relaterer til bestemte slags uddannelser og derfor ikke er neutrale).
2. I den digitale verden er "informativ objekter" ikke kun publicerede dokumenter, men også fx videnskabelige primærdata. Cotte-Schönberg (2009) nævner fx Det kgl. Biblioteks direkte modtagelse af observationer fra Kepler-satellitten.
3. Williams (1998, side 180) peger på et klassisk konfliktforhold: At bibliotekarer af bl.a. dokumentalister har været opfattet som "modvillige overfor ændringer og uden den tilstrækkelige emnemæssige viden, der er nødvendig for at håndtere kompleks information" (oversat fra engelsk).
4. Det er ligeså fejlagtigt at forveksle BDI med studiet af biblioteker, som det er at forveksle lægevidenskaben med studiet af hospitaler.
5. Hjortgaard skriver at rapporten "bringer en væsentlig afklaring på spørgsmålet om forskningsbibliotekernes hovedmålsætning" og "UB2 kun falbyder én "vare": Fysisk adgang til naturvidenskabelig og medicinsk litteratur".
6. Den kan måske – forhåbentligt blive det igen, fx ved at der i fremtiden etableres aftaler så ret-tighederne til tidsskrifterne efter nogle år hos forlagene overgår til bibliotekssektoren, eller at sidstnævnte får retten til at agere reserve. I alle tilfælde er det enkelte biblioteks rolle med formidling af fysisk adgang dog forbi.
7. "Pay per view" kan naturligvis lægge op til en model, hvor den enkelte forsker/underviser eller det enkelte team får en bevilling til materialer, og selv varetager selektionen. Denne model kan tænkes alene eller kombineret med andre modeller. Blandt ulemperne er, at informationsrummet lukkes, og den bredere adgang til informationerne indsnævres. Der har historisk været gjort erfaringer med at lade forskerne selv snarere end BDI-personale varetage materialevalget. Erfaringerne var ikke gode, men det ligger uden for denne artikels rammer at belyse dette nærmere. Det skal dog siges, at formålet med materialevalget har ændret sig, hvorfor de historiske erfaringer måske er mindre relevante i dag.
8. En bibliografi som denne (som er af høj standard på det "deskriptive" plan) er et nødvendigt, men ikke tilstrækkeligt værktøj. Der er brug for mange andre oplysninger, fx om tidsskrifternes faglige profiler. Men som udgangspunkt er det grotesk, at der verden over er ansat folk til at udvælge, uden at der er centrale instanser (eller samarbejdsaftaler), som garanterer udviklingen af det fornødne værktøj til dette.
9. Jf. fx Huymans & Hillebrink (2008).
10. Der er allerede eksempler på, at dette sker, fx støtter såvel flere danske forskningsbiblioteker som DEFF værket Stanford Encyclopedia of Philosophy, jf. <http://plato.stanford.edu/fundraising/commitments.html>.
11. Jeg mener MCS den 2. april sagde, at KB ikke kunne påtage sig omfattende undervisning på dette område i alle fag. Men mit argument er ikke afhængig af, om dette faktisk blev sagt eller ej.
12. Et andet eksempel udgør "Boghuset", udviklet af Annelise Mark Pejtersen i 1987. Det byggede dels på moderne teknologi, dels på intensive studier af indeksering af skønlitteratur. Det sidste er det varige bidrag og det BDI-specifikke bidrag.

Men receptionen af Boghuset synes mere domineret af teknologifascination end af interesse for indekseringsteori.

Referencer

Abram, S (2007). The social library 2.0. Presentation given at the Royal School of Library and Information Science in Copenhagen, on March 13, 2007. (24 MB). (Link dødt 2009-03-29, men citatet kan verificeres vha Google). <http://www.db.dk.Abram%5F2007%5FDB%5FLibrary%20ppt>

Andersen, H (1998). *Prestige og indflydelse i samfundsvidenskaberne – Vurderinger hos danske forskere*. Københavns Universitet, Sociologisk Institut.

Andersen, H (2000). Influence and reputation in the social sciences - How much do researchers agree? *Journal of Documentation*, 56(6), 674-692.

Andersen, J (2001). Hjemmeside. Tilgængt via Internet Archive 2009-11-17 fra: <http://web.archive.org/web/20060601200657/http://www.db.dk/jan/>

Bawden, D (2007). The doomsday of documentation? *Journal of Documentation*, 63(2), 173-174. (editorial).

Böttcher, T (2005). Forskningsbibliotekarere under pres. *Magisterbladet*, 17/05, 44-45.

Cotta Schönberg, M (2009). En refleksion over universitetsbibliotekets fremtidsperspektiv anno 2009. Oprindeligt holdt som foredrag holdt på Danmarks Biblioteksskoles temadag: "Visioner for Forskningsbibliotekernes Fremtid" 2. april 2009. (se: http://www.db.dk/kurser/temadage/f2009/visioner/michael_cotta_sch.pdf). I lettere revideret udgave publiceret i dette nummer af *Dansk Biblioteksforskning*, vol. 5, nr. 2/3, side 5-19.

Finnemann, NO (2007). Kulturarven skal bevares, men hvad med biblioteket, sku vi også lægge det på hylden? I: *Umisteligt. Festskrift til Erland Kolding Nielsen*. Red. af John T. Lauridsen & Olaf Olsen. Kbh.: Det kongelige Bibliotek. (Pp. 719-731).

Hielmcrone, H (2009). Det digitale bibliotek. Vilkår og visioner. *Dansk Biblioteksforskning*, vol. 5, nr. 2/3, side 51-60.

Hjortgaard Christensen, Finn (1976). Et betydningsfuldt dokument i den danske forskningsbibliotekslitteratur [Anmeldelse af Universitetsbibliotekets 2. afdeling, Projektgruppen for Publikumsafdelingen: Afsluttende rapport]. *Bogens Verden*, (no. 3), side 143-145.

Hjørland, B (2009). Skal bibliotekerne være de undertrykte vagthund? Temadag om forskningsevaluering torsdag den 29. oktober 2009, Danmarks Biblioteksskole. Hentet 2009-11-17 fra: <http://www.db.dk/kurser/temadage/e2009/forskningsevaluering%20hjørland.pdf>

Huymans, Frank & Hillebrink, Carlien (2008). *The future of the Dutch public library: ten years on*. The Hague: Netherlands Institute for Social Research. (Engelsk oversættelse af: De openbare bibliotheek tien jaar van nu). ISBN: 9789037703801. Kan bestilles som bog eller frit downloades fra: <http://www.scp.nl/english/publications/books/9789037703801.shtml>

KB - ett nav i kunskapssamhället: Kungl. Biblioteket - Sveriges nationalbibliotek : verksamhet och visioner : betänkande/av KB-utredningen. Stockholm, Fritzes offentliga publikationer, 2003. SOU 2003:129.

Kap. 1-5: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/06/69/fae3e899.pdf>

Kap. 6-13+appendixes: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/06/69/d2073cff.pdf>

Larsen, Svend (2009). Digital effektivitet i bibliotekerne. *Danmarks Biblioteker*, udg. af Danmarks Biblioteksforening, nr. 1, 2009, s. 16-17. <http://www.danmarksbiblioteker.dk/Default.aspx?ID=5596>

Nielsen, J (2009). Viden i spil. Et bud på bibliotekernes rolle i fremtiden. *Dansk Biblioteksforskning*, vol. 5, nr. 2/3, side 69-75.

Osier, DV & Wozniak, RH (1984). *A century of serials publications in psychology 1850-1950. An international bibliography*. New York: Kraus.

Shachaf, Pnina (2009). The paradox of expertise: is the Wikipedia Reference Desk as good as your library? *Journal of Documentation*, 65(6), 977-996.

Williams, RV (1998). The Documentation and Special Libraries Movement in the United States, 1910-1960. IN: Hahn, T. B. & Buckland, M. (eds.): *Historical Studies in Information Science*. Medford, NJ: Information Today, Inc. (Pp. 173-180).

Universitetsbibliotekets 2. afdeling, Projektgrupper for Publikumsafdelingen: *Afsluttende rapport*. (1975). København: Universitetsbibliotekets 2. afdeling, 1975. [Anm. af Hjortgaard Christensen (1976) i Bogens Verden].

Zentrum für Psychologische Information und Dokumentation (ZPID). Hentet 2009-09-14 fra: <http://www.zpid.de/>